

ТЕКСТ. ДИСКУРС

**СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ
У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ ХХІ СТОЛІТТЯ**

doi: 10.12958/2227-2631-2025-2-52-47-56

Надія Бобух,

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української, іноземних мов та перекладу,
Полтавський університет економіки і торгівлі,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7879-8639>*

Анна Лісна,

*асистент кафедри української, іноземних мов та перекладу,
Полтавський університет економіки і торгівлі,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-0049-1598>*

Анна Савченко,

*асистент кафедри української, іноземних мов та перекладу,
Полтавський університет економіки і торгівлі,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-1848-7738>*

У статті досліджено стратегії перекладу англійських фразеологізмів у художніх текстах ХХІ ст. з урахуванням сучасних лінгвістичних, когнітивних і культурологічних підходів у перекладознавстві. Зосереджено увагу на проблемі відтворення фразеологічних одиниць як складників національно-культурної ідентичності, що функціонують у сучасній англійській літературі. Простежено, що фразеологізми в художньому дискурсі є носіями не лише змістового, а й емоційного, естетичного та прагматичного потенціалу тексту, тому їх переклад вимагає поєднання лінгвістичної точності й культурної адаптації.

Проаналізовано найпоширеніші стратегії перекладу фразеологізмів, зокрема: еквівалентний переклад, описову передачу, калькування, часткову адаптацію, компенсацію та парафраз. Приділено увагу специфіці перекладу фразеологізмів, що містять алюзії, гру слів, сленгові елементи та культурно марковані реалії. На прикладах перекладів творів Дж. Роулінг, Дж. Гріна, Г. Флінн і Н. Геймана проілюстровано, як вибір стратегії залежить від прагматичної настанови перекладача, цільової аудиторії та жанрової належності тексту.

З'ясовано, що застосування комбінованих стратегій – поєднання еквівалентності й адаптації – є найефективнішим способом збереження семантичної, образної й емоційної цілісності оригіналу. У розвідці також висвітлено роль перекладача як культурного медіатора, котрий

забезпечує не лише мовну, а й комунікативну рівноцінність між оригіналом і перекладом.

Підкреслено, що в цифрову добу, коли художні тексти поширюються через різні медіа, функціонування фразеологізмів зазнає трансформацій: вони частіше набувають інтертекстуального характеру, відображають сучасний сленг, меми та культурні коди мережевої комунікації. Отже, переклад таких одиниць потребує нових підходів, що враховують прагматичні, соціолінгвістичні та когнітивні параметри.

Результати дослідження мають теоретичну цінність для розвитку фразеологічного перекладознавства та практичне значення для підготовки перекладачів, викладання художнього перекладу й формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів.

Ключові слова: фразеологізм, переклад, стратегія перекладу, еквівалентність, адаптація, художній текст.

Bobukh Nadiia, Lisna Anna, Savchenko Anna. Strategies for translation of english phraseologisms in 21st century artistic text.

The article presents a comprehensive study of the strategies for translating English idioms in literary texts of the 21st century, taking into account current linguistic, cognitive, and cultural approaches in translation studies. The research focuses on the issue of rendering idiomatic expressions as integral components of national and cultural identity represented in modern English-language fiction. It is emphasized that idioms in literary discourse serve not only as carriers of meaning but also as markers of emotional, aesthetic, and pragmatic value, which makes their translation a complex process requiring both linguistic accuracy and cultural adaptation.

The article analyzes the most common translation strategies, such as equivalent translation, descriptive paraphrasing, calque, partial adaptation, compensation, and functional substitution. Particular attention is given to idioms containing allusions, wordplay, slang elements, and culturally marked concepts. Using examples from translations of J. K. Rowling, John Green, Gillian Flynn, and Neil Gaiman, the author demonstrates how the choice of translation strategy depends on the translator's pragmatic intent, the target audience, and the literary genre of the source text.

It is proved that combined strategies – particularly the synthesis of equivalence and adaptation – are the most effective in preserving the semantic, figurative, and emotional integrity of the original. The study also highlights the role of the translator as a cultural mediator who ensures not only linguistic but also communicative equivalence between the source and target texts.

Furthermore, the digital age introduces new challenges to idiom translation: the growing influence of online communication, memes, and intertextuality leads to the emergence of hybrid idiomatic forms and culture-specific neologisms. Therefore, translators need to apply flexible approaches that integrate cognitive, pragmatic, and sociolinguistic considerations.

The findings of this research contribute to the theoretical development of idiom translation studies and have practical significance for translator education, literary translation pedagogy, and the enhancement of intercultural communicative competence among future philologists.

Keywords: idiom, translation, translation strategy, equivalence, adaptation, literary text, English language, culture.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Вступ. Сучасній англomовній літературі властиве широке розмаїття, різні жанри й поєднання стилів. Це означає, що перекладачі мають зосереджувати увагу на тому, щоб правильно передати значення слів; бути впевненими, що фрази є природними для людей певної країни та культури. Переклад іншою мовою – це дійсно проблема для перекладача.

Наразі, коли культури змішуються й англійська мова поширюється по всьому світу, художній переклад допомагає подолати прірву між різними культурами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми перекладу фразеологізмів давно привертають увагу перекладознавців, адже фразеологічні одиниці – вислови, значення яких не завжди дорівнює сумі значень їхніх компонентів – становлять особливу складність для перекладача. Зокрема, М. Бейкер у класичній праці «In Other Words» висвітлює питання еквівалентності та вибору стратегій при перекладі фразеологізмів і метафоричних висловів (Baker, 2011, с. 33).

У контексті художньої літератури особливої уваги заслуговує праця «Translation Strategies for Idiomatic Expressions in Literary Works» дослідника А. Байхакі, у якій на матеріалі роману «The Maze Runner» було проаналізовано, які стратегії переважають при перекладі ідіом. Автор дійшов висновку, що найбільш поширеною є парафраза, особливо коли еквівалент відсутній у цільовій мові (Baihaqi, 2022, с. 46).

Вітчизняні дослідники також порушують цю проблему. Так, О. Бондаренко і Л. Велика у статті «Ukrainian Translation of English Pragmatic Idioms Created by the Speaker's Communicative Intentions in the Speech Acts» вказують на те, що переклад прагматичних ідіом, зумовлених комунікативними намірами мовця, вимагає врахування структури мовленнєвого акту, що породив ідіому (Bondarenko & Velyka, 2019, с. 18).

Попри значну кількість досліджень, у яких розглянуті стратегії перекладу фразеологізмів, є такі проблемні аспекти, які ще потребують

аналізу: специфіка перекладу фразеологізмів зі сленгом, молодіжним або цифровим контекстом; питання передачі стилістичної функції фразеологізму в художньому тексті (не лише семантичної); адаптація перекладу для українського читача із збереженням авторської інтонації та культурної відтінковості.

Отже, дослідження питання перекладу англійських фразеологізмів у художньому тексті ХХІ ст. має і теоретичну, і прикладну новизну з огляду на актуальність стилістичних адаптацій для сучасного читача.

Мета й методи дослідження. Мета пропонованої розвідки – дослідити стратегії перекладу англійських фразеологізмів у художніх текстах ХХІ ст. та визначити найефективніші способи їх відтворення українською мовою.

У статті використано такі методи дослідження: описовий, зіставний, компонентного аналізу, контекстуально-інтерпретаційний, а також метод лінгвокультурного аналізу.

Виклад основного змісту. Переклад фразеологізмів як усталених словосполучень, що мають цілісне, нерідко образне значення, є однією з найскладніших проблем мовознавства. Їхня семантична, структурна та культурна багатшаровість унеможливує дослівне відтворення іншою мовою без втрати змістової чи стилістичної відповідності. Вивчення теоретичних основ перекладу фразеологізмів є значущим для сучасної теорії перекладу.

Дж. Кетфорд у роботі «A Linguistic Theory of Translation» розглядав проблему еквівалентності з позицій лінгвістичної кореляції між рівнями мови. На його думку, перекладач повинен шукати трансформаційні відповідники, що відтворюють семантичні особливості й функцію фразеологізму, навіть якщо формальна структура стійких сполучень слів відрізняється (Catford, 1965, с. 48).

Подальший розвиток перекладознавчих теорій засвідчує перехід від суто лінгвістичного до комунікативно-когнітивного підходу. М. Бейкер у відомій праці «In Other Words: A Coursebook on Translation» класифікує труднощі перекладу фразеологізмів за чотирма рівнями: семантичним, граматичним, прагматичним і культурним, – і визначає кілька стратегій їх перекладу. Зокрема він описує такі з них: використання ідіоми з аналогічною формою та значенням; використання ідіоми з подібним значенням, але іншою формою; описовий переклад; калькування; опущення. Успішний вибір стратегії, наголошує автор, залежить від культурної компетенції перекладача та його здатності зберегти прагматичну функцію фразеологізму (Baker, 2011, с. 133).

В українському перекладознавстві значний внесок в розвиток цієї проблеми зробили Т. Шмігер (Шмігер, 2009) і О. Чередниченко (Чередниченко, 2022). Зокрема Т. Шмігер розглядав переклад фразеологізмів як процес пошуку комунікативного еквівалента, що забезпечує функційну заміну без спотворення авторського задуму. На його думку, фразеологічна одиниця в перекладі має зберігати той

самий рівень емоційної насиченості, образності та стилістичної маркованості, що й оригінал (Шмігер, 2009). Вітчизняні дослідники І. Карабан (Карабан, 2002), О. Селіванова (Селіванова, 2008), Л. Черноватий (Черноватий, 2013) розвинули ідеї функціональної еквівалентності, підкреслюючи необхідність урахування когнітивно-дискурсивних параметрів перекладу. На думку О. Селіванової, перекладач має працювати не лише з лінгвістичними структурами, а також з ментальними моделями, які відтворюють культурно зумовлені смисли фразеологізмів (Селіванова, 2008, с. 206).

Отже, сучасна теорія перекладу фразеологізмів ґрунтована на інтеграції лінгвістичного, когнітивного, прагматичного та культурного підходів. Вона розглядає переклад не просто як передачу мовних форм, а як процес міжкультурної медіації, де фразеологізм є маркером національної ментальності й засобом вираження колективного досвіду.

У ХХІ ст. цей підхід набуває ще більшої актуальності, адже глобалізація та цифровізація комунікації зумовлюють появу нових фразеологічних форм – сленгових, медійних, інтертекстуальних. Тому перекладач повинен поєднувати класичні знання з новими методами аналізу контексту, прагматики та культурної релевантності, щоб забезпечити максимально точне відтворення змісту й стилю англійського художнього тексту (Пермінова, 2015, с. 63).

Виклад основного змісту. Переклад фразеологічних одиниць у художньому тексті є складним завданням, оскільки фразеологізми поєднують у собі мовну стійкість, образність і культурну маркованість. У сучасному перекладознавстві існує кілька типологій перекладацьких стратегій, розроблених у працях таких дослідників, як М. Бейкер (Baker, 2011), П. Ньюмарк (Newmark, 1988), І. Карабан (Карабан, 2002), Л. Черноватий (Черноватий, 2013). Їхні концепції, попри певні відмінності, зведені до того, що вибір стратегії визначають не лише структурними особливостями мови, а й функціонально-комунікативними завданнями перекладу.

Стратегія еквівалентного перекладу передбачає пошук фразеологічної одиниці в мові перекладу, яка має аналогічне значення і, за можливості, подібну образність. За класифікацією М. Бейкера, це найвищий рівень перекладацької адекватності, адже він зберігає і семантику, і стилістичну функцію (Baker, 2011, с. 63). Приміром, фразеологізм *to spill the beans* перекладають українським відповідником *розкрити карти* або *видати таємницю*, що повністю передає зміст та образну основу вислову. Подібні приклади забезпечують повну функціональну еквівалентність.

Утім, еквівалентний переклад можливий не завжди. Часто культурна специфіка англійської ідіоми не має безпосереднього відповідника в українській мові (*barking up the wrong tree* – *шукати не там, де треба*). У такому разі перекладач змушений комбінувати кілька стратегій, щоб зберегти прагматичний ефект.

Коли прямого або образного еквівалента фразеологізму не існує, застосовують стратегію описового перекладу (*descriptive translation*), суть якої полягає в передачі змісту ідіом засобами вільного словосполучення чи речення. П. Ньюмарк у праці «*Approaches to Translation*» зазначає, що описовий переклад виправданий тоді, коли ідіома є унікальною для культури вихідного тексту. Такий підхід забезпечує зрозумілість змісту для реципієнта, хоч і втрачає певну експресію (Newmark, 1988, с. 92). Приміром, у романі Дж. Гріна «*Looking for Alaska*» (Green, 2005, с. 22) є ідіома *pulling someone's leg*, яку перекладають як *жартувати над кимось*, що зберігає комунікативну функцію, але нівелює жартівливу образність.

В українській перекладацькій традиції подібні приклади розглядає І. Карабан, який називає описову стратегію «компенсаторною», тобто такою, що дозволяє зберегти змістову насиченість за рахунок втрати форми (Карабан, 2002, с. 119 – 130).

Розрізняють повне калькування (збережена структура ідіоми) і часткове (збережене лише образне підґрунтя). Так, вислів *to add fuel to the fire* іноді перекладають як *підливати масла у вогонь* – це повне калькування, що має природне звучання в українській мові. Натомість ідіома *to bite the bullet* у прямому перекладі звучить неприродно, тому її перекладають адаптовано – *зібратися з духом* або *стерпіти біль*.

Л. Черноватий підкреслює, що калькування є прийнятним лише тоді, коли воно не суперечить нормам цільової мови. У протилежному випадку доцільніше вдаватися до адаптації – тобто до свідомої заміни культурно зумовленого образу на той, який є зрозумілим українському читачеві. Компенсацію використовують тоді, коли фразеологічну образність неможливо зберегти на місці її появи в оригіналі. Перекладач відтворює втрачений елемент в іншій частині тексту або створює стилістичну рівновагу іншим засобом (Черноватий, 2013, с. 31). Приміром, у перекладах роману Г. Флінна «*Gone Girl*» (Flynn, 2012, с. 11) деякі англійські ідіоми зі сленговим відтінком (*piece of work; a tough cookie*) замінені українськими розмовними відповідниками (*це та штучка; жінка з характером*), що зберігає експресивність і соціальний колорит.

На сучасному етапі розвитку художнього перекладу використовують комбіновані стратегії, які поєднують елементи кількох підходів. Зокрема, у перекладах твору Дж. Роулінг «*Harry Potter and the Philosopher's Stone*» (Rowling, 1997), де поєднані класичні та вигадані фразеологізми, перекладачі застосовують гібридні методи – поєднання адаптації, калькування й креативної компенсації.

Індивідуально-авторський фразеологізм *the boy who lived* набув символічного значення в серії романів Дж. Роулінг. Український переклад *хлопчик, що вижив* є калькою, але водночас виконує культурно-символічну функцію, що засвідчує вдале поєднання стратегій.

Дослідження М. Ахмед «Translation and Semantics: Challenges and Strategies in Translating English Idioms» (Ahmed, 2023) доводить, що в сучасній практиці перекладу дедалі частіше застосовують змішані стратегії, спрямовані на збереження комунікативного ефекту оригіналу за допомогою когнітивно-прагматичного підходу.

Сучасні перекладацькі стратегії щодо англійських фразеологізмів у художніх текстах не можна зводити лише до лінгвістичних технік. Вони передбачають інтерпретацію культурного коду, прагматичної функції та контекстуального значення. Успішний переклад вимагає не лише знання теорії, а й актуалізації творчої гнучкості перекладача, який має адаптувати образи, метафори й алюзії так, щоб український читач сприймав текст як природний і автентичний (Кальниченко, 2013, с. 83).

Тому варто дослідити переклад фразеологізмів, що полягає в зіставленні оригіналу й перекладу, у виявленні перекладацьких стратегій і ступеня збереження семантичної, емоційної та стилістичної еквівалентності.

У творах Дж. Роулінга простежуємо поєднання класичних англійських фразеологізмів та авторських неологізмів. Наприклад, ідіома *to keep a stiff upper lip* (буквально – *тримати верхню губу твердою*) у перекладі Віктора Морозова відтворена як *триматися мужньо*. Це приклад парафрази, що зберігає прагматичний зміст, але адаптує образ до української мовної норми.

Вислів *the boy who lived* має символічну функцію, оскільки стає маркером ідентичності головного героя. Перекладач зберігає дослівну кальку *хлопчик, що вижив*, яка є вдалою комбінацією калькування й семантичної адаптації.

Як зазначає М. Бейкер, у випадках, коли ідіома стає ключовим елементом сюжету, стратегія калькування може бути виправданою, адже вона зберігає оригінальну образність (Baker, 2011, с. 44). Також показовим є вислів *it's no good crying over spilt milk* – у перекладі *нема чого плакати над розлитим молоком*. Тут використано повне калькування, що демонструє спільність фразеологічних традицій англійської та української мов.

Текст твору Дж. Гріна «Looking for Alaska» насичений розмовною фразеологією та іронічними алюзіями (Green, 2005). У фразі *pulling my leg* (буквально – *тягнути мене за ногу*) перекладач уживає вислів *жартуєш?*, застосовуючи описову стратегію для відтворення комунікативного ефекту.

Ідіома *to screw things up*, перекладена як *наламати дров*, – яскравий приклад еквівалентного перекладу, що передає і зміст, і розмовний стиль. Така відповідність свідчить про культурну гнучкість фразеологічних систем і збіги в концептуальних метафорах.

Мова персонажів у романі Г. Флінн (Flynn, 2012) сповнена емоційних і саркастичних висловів, що ускладнює переклад. Приміром,

a tough cookie перекладають як *жінка з характером*. Це приклад компенсації, адже перекладач не зберігає образ (печиво – жінка), але передає соціально-прагматичний підтекст. Вислів *piece of work*, який має негативну оцінку конотацію ('особа з непередбачуваним характером'), перекладено як *це та штучка*. Тут застосовано адаптацію, що передає емоційно-оцінну функцію фразеологізму в українському культурному контексті.

У фентезійній прозі Ніла Геймана (Gaiman, 2002) спостерігаємо багатоплановість фразеологізмів, що поєднують побутові й міфологічні відтінки. У фразі *don't get cold feet* (буквально – 'не холонь ногами') переклад *не злякайся* демонструє семантичну адаптацію, яка передає емоційний стан героя без прямого образу. Інший приклад – *the cat's out of the bag* – у перекладі *таємницю розкрито*. Використано еквівалентний переклад, адже обидві мови мають аналогічну фразеологічну одиницю (Ahmed, 2023, с. 157).

Отже, успішний переклад фразеологізмів потребує не механічної заміни, а творчої інтерпретації, спрямованої на відтворення стилістичної функції стійкого сполучення слів у конкретному контексті.

На думку О. Бондаренко і Л. Великої, перекладачі сучасної англійської літератури найчастіше використовують еквівалентний переклад (34%), описовий переклад (25%), адаптацію (20%), компенсацію (15%) та калькування (6%) (Bondarenko & Velyka, 2019, с. 26). За нашими спостереженнями, ефективними також є комбінації стратегій, коли еквівалентність змісту поєднана з адаптацією стилю до українських реалій. Фразеологізми з культурною специфікою або сленговим відтінком найчастіше перекладають через опис або компенсацію, тоді як універсальні слова – шляхом еквівалентного чи калькованого відтворення.

Отже, переклад фразеологічних одиниць у художньому тексті XXI ст. вимагає балансу між точністю змісту та природністю звучання. Результативність перекладу залежить від здатності перекладача не лише розуміти культурну семантику, а й творчо інтерпретувати її в межах цільової мови.

Дослідження засвідчує, що переклад англійських фразеологізмів у художніх текстах XXI ст. є однією з найскладніших і водночас найцікавіших проблем сучасного перекладознавства. Фразеологічні одиниці виконують у художньому дискурсі не лише семантичну, а й естетичну, культурну та прагматичну функції, що зумовлює потребу в багаторівневому підході до їх відтворення українською мовою.

На основі аналізу теоретичних і практичних джерел можна зробити кілька узагальнень: переклад фразеологізмів потребує комбінації стратегій, що охоплюють еквівалентність, адаптацію, опис, калькування та компенсацію. Ефективність перекладу залежить від гнучкого поєднання цих підходів; еквівалентний переклад є оптимальним у випадках, коли міжмовні системи мають спільні або подібні образи;

описовий переклад і парафраз доцільні тоді, коли фразеологізм має культурно унікальну структуру, незрозумілу без контексту; компенсація є дієвим засобом відтворення стилістичної насиченості та прагматичного ефекту, особливо у творах із яскраво вираженим розмовним чи іронічним тоном; адаптація є ключовою стратегією в перекладі сучасної літератури, адже забезпечує природність звучання тексту для українського читача без втрати смислового навантаження.

Важливо, що перекладач у сучасному культурно-комунікативному просторі виконує функцію інтерпретатора та медіатора між культурами, який має не лише мовну, а й когнітивно-культурну компетентність. У ХХІ ст. переклад фразеологізмів уже не зводиться до пошуку словникових відповідників, а є актом міжкультурного діалогу, у якому поєднані точність і креативність, знання і художнє чуття.

Отже, результати роботи мають **практичну значущість** для викладання художнього перекладу, розроблення навчальних матеріалів для студентів-філологів і вдосконалення теорії перекладу в аспекті когнітивно-прагматичних стратегій.

Література і джерела

- Кальниченко, О. А. (2013) *Історія перекладу та думок про переклад у стародавні часи*. Харків: ХНУ, 183 с.
- Карабан, І. (2002). *Переклад англійської науково-технічної літератури: теорія і практика. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*. Вінниця: Нова Книга, 554 с.
- Пермінова, А. (2015). *Перекладацька реценція сучасної американської поезії*. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 352 с.
- Селіванова, О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Полтава: Довкілля-Київ, 711 с.
- Чередниченко, О. (2022). Переклад і перекладознавство в незалежній Україні: підсумки та перспективи. *Стиль і переклад*. Вип. 1(8). С. 18 – 81.
- Черноватий, Л. М. (2013). *Методика викладання перекладу як спеціальності: підруч. для студ. вищих закладів освіти за спеціальністю «Переклад»*. Вінниця: Нова Книга, 376 с.
- Шмігер, Т. (2009). *Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя*. Київ: Смолоскип, 342 с.
- Ahmed, M. (2023). Translation and Semantics: Challenges and Strategies in Translating English Idioms. *Journal of Linguistic Studies*. 7(2). P. 88 – 96.
- Baker, M. (2011). *In Other Words: A Coursebook on Translation* (2nd ed.). London: Routledge, 353 p.
- Baihaqi, A. (2022). Translation Strategies for Idiomatic Expressions in Literary Works. *Genta Bahtera Journal*. 6 (1). P. 45 – 57.

- Bondarenko, O., & Velyka, L. (2019). Ukrainian Translation of English Pragmatic Idioms Created by the Speaker's Communicative *Intentions in the Speech Acts*. *Advanced Linguistics Journal*. 1 (3). P. 17 – 26.
- Catford, J. C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. London: Oxford University Press, 110 p.
- Flynn, G. (2012). *Gone Girl*. New York: Crown Publishing Group, 476 p.
- Gaiman, N. (2002). *Coraline*. London: Bloomsbury, 208 p.
- Green, J. (2005). *Looking for Alaska*. New York: Dutton Books, 221 p.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall, 292 p.
- Rowling, J. K. (1997). *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London: Bloomsbury, 228 p.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2025 р.

Прийнято до друку 09.11.2025 р.

Рецензент – канд. філол. наук, проф. Ігнат'єва С. Є.